

САГА ОЛОХ

№ 33 (12012) • Атырдьах ыйын 22 күнэ, 2025 сыл, бээтинсэ • 12+

Олох-дьаһах

Улуу баһылыга Мүтүдэйга
уонна Төлөйгө үлэлээтэ/2

Култуура

Өрөспүүбүтүкэ национальнай
библиотэтиэкэтигэр -
Чурапчылар/4

Кэлсиэхпин баҕарабын

Олох хаһыс долгуна кинини
син нэрбэтэ/6

“Кыайыыны уһансыбыт Петровтар аймах” дьонун кинигэ сүрэхтэннэ

Сага кинигэ. Улуу Кыайыы өрөгөйдөөх 80 сылыгар
анаан/5

Петровтар аймах - Кыайыы мемориальгар, 2025-08-08, 10:00, 10:00, 10:00

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Атырдьах ыйын
22 күнэ
БЭЭТИНСЭ

Атырдьах ыйын
23 күнэ
СУБУОТА

Атырдьах ыйын
24 күнэ
БАСКЫЫАНЫНА

Атырдьах ыйын
25 күнэ
БЭНИДИЭННИК

Атырдьах ыйын
26 күнэ
ОПТУОРОУНЬУК

Атырдьах ыйын
27 күнэ
СЭРЭДЭ

Атырдьах ыйын
28 күнэ
ЧЭПЛИЭР

24° 12°

24° 12°

23° 11°

22° 11°

21° 11°

21° 10°

19° 9°

ТЭТИК

Егор Борисов аатынан улуусса аһылыка

Былырын, 2024 сыллааха
Чурапчы нэһилиэгин дьоктааттарын
быһаарыларынан эрдэ Емельян
Ярославский аатынан улууссаны уларытан
РФ сенатора Егор Афанасьевич Борисов
аата инэриллибит. Оттон атырдьах
ыйын 15 күнүгэр, кини төрөөбүт күнүгэр
сөп түбэһиннээн, хаһан эрэ өрдөөбүт,
Дьөгүөр бэйэтэ олорбут оройуонугар
саналы аспааһаммыт суол үөрүүлээх
арыллыта буолла. Үөрүүлээх чааска
“Чурапчы улууһа” МО баһылыга Степан
Саргыдаев, “Чурапчы нэһилиэгэ” Тҕа сирин
түөлбэтин баһылыга Владимир Сивцев,
Чурапчы нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо,
бастагы кыбаартал терүт олохтооҕо Ирина
Петрова, Чурапчы улуутун Бочуоттаах
олохтооҕо, успуорт бэтэрээнэ Мария Полова
кытыыны ыллылар. Суол онгоһуугар
үлэлэспит туруу үлэһит дьонго махтал
сургутары туттардылар.

Чурапчыттан Лукин уонна Божедонов — ииники күөһүгэ

Атырдьах ыйын 17 күнүгэр Мэнэ
Хангалас улуутун Майа сэлэһиньэтигэр
Аан дойду кылаастаах успуорт маастара,
РФ физическэй култуурага уонна
успуорка үтүлээх үлэһитэ, Аан дойдуга
супермарафон (100км) икки төгүлүгү
кыайылааҕа Татьяна Жиркова аатынан
марафон буолан ааста.

Манна эр дьонго, 42,2 км уһунна
Чурапчы улууттан биллэр марафонец
Василий Лукин эрэллээхтик 1 миэстэни
ылла, кини кэнниттэн суут пристав байыаһа
Эдуард Божедонов 2 миэстэни ылан спорду
сэһээрээччилэри улаханньык үөртүлэр.
Кинилэр кэннилэриттэн Маннаары
осонньууларын хас да төгүлүгү чемпионэ
Мэнэ Хангалас улууттан Константин
Драгунов үсүһүнэн кэллэ.

Сага салайааччылар ананнылар

Бу күнүгэр үөрэхтээһин эйгэтигэр сага
салайааччылар ананнылар. Ол курдук,
Бахсы оскулатыгар дириэктэринэн
Николай Михайлович Котоконов ананна.
Кини Эдьигээн улуутугар, Дьоккуускайга
эбии үөрэхтээһин педагогуна, кэлин
Суотту оскулатыгар физика учууталынан
уонна “Точка роста” киин салайааччытынан
үлэлээбитэ. Амма оскулатын
дириэктэринэн Андрей Андреевич
Ильин буолла. Кини бэйэтэ Мындагаайы
олохтооҕо, 7 сыл физика учууталынан
үлэлээбитэ. Одьулуун уһуйаанын
сэбидиссэйинэн Айталина Семеновна
Сибирякова ананна. Кини бу уһуйаанга 25
сыл үлэлээбитэ.

Улуу баһыын-дуолун салайар
кэммиттэ салайааччытынан Леонид
Степанович Макаров ананна. Кини эрдэ
землеустроительинэн, Олохтоох кэргэлээһини
өйүүр агентстао дириэктэринэн үлэлээбитэ.

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Сокуону уонна бэрээдэги
хааччыйыга мунньах
буолла

Атырдык ыйын 14 күнүгэр Айсен Николаев салайан ыйытты сокуону уонна бэрээдэги хааччыйыгы сүрүннүүр мунньахха сокуоннай састарын туола илик оҥо уонна ыччат сокуоннайа суох быһыыга-майгыга сыстыгытын утары охсуһар экин миэрэлэри дүүллэстилэр.

«Боппурус олус сыгым. Чопчу быһаарымылары ылбатахпыт, балаһыанна өссө мөлтөөн барман соп. Ыччат дьаалаларыгар, социальнай коммуникацияга министиэристибэ үтүс үлэни мытар эрэри, ол барытын саба туппат. Бу биер управление буолбакка, бүтүн Бырабытталыстыба, олохтоох салайыны уорганнара, федеральнай структуралар биергэ үлэлэһиннэрин эрэбэр сорук. Маныаха араас патриотическай тэрээһиннэри ытты күүһүрүктээх», — дииэн Айсен Николаев мунньах кыттыылаахтарын бары эппиэттээх тиийкээр түмүгү болдомто ууран, сэрэтэр миэрэлэри күүһүрдүргэ ыгырда.

Саха сиригэр РФ Ис
дьыала министирэ
үлэлээтэ

Атырдык ыйын 15 күнүгэр Дьокуускайга Арасыйыа Ис дьыалаларын министирэ Владимир Колокольцев кэлэн үлэлээтэ. Кини Ил Дархан Айсен Николаевы кытта көрсөрүтэр Саха сиригэр ИДМ үлэтин үрдүктүк сыналалта. Өрөспүүбүлүкэ силиэстийэлэммит буруйу оҥорулар ахсаанын үүнүүтүн тэтиминэн бастыт уон эрэггийин ахсааныгар кирибит. Буруйу арыллы уопсай көрдөрүтэ 57,8% тэҥнэспит, бу Улук Илиннэ уонна Арасыйыа орто көрдөрүттэн быдан үрдүк. Көрсүһүүтэ информационнай-коммуникационнай технологиялары туһанан оҥоһуллар буруйдары утары охсуһууга биергэ үлэлэһин боппуруостара дүүллэстилэр. Ону таһынан, өрөспүүбүлүкэ суолларыгар суол-тырааныспар быһылаанын ахсаанын айыагыга болдомто уурулунна. Эрэггийиннэ буруйу оҥоруу ахсаана 0,7% айылаабыт. Владимир Колокольцев Ил Дарханга ыкса сибээстээх үлэтин ийик махтанан, «Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр быраабы кайыны сэрэтин» бырагыраама чэрчитинэн эрэггийин бүдүүтүн суутугар атылаһыллыбыт миграция уонна суола куттал суох буолуутун хайыскаларын сударыстыбаннай өгөнү оҥорор Соҕоо киини үрдүктүк сыналалта. Билигин бу бырагыраамаан Нерюнтри оройуонун Иенгра сэлэннэтигэр полиция поһа тутуллар. Билигин тургутан өлөөн сэлэннэтигэр биер модульнай дьаһалта дьистэ тиздрилиэ.

Айсен Николаев өрөспүүбүлүкэ былаастара быраабы араҥаччылаһын боппуруостарыгар улахан болдомтону ууралларын бэлэстээтэ уонна бигээмэстибэ таһаарылаахтык үлэлирингэр усулуобуйаны тэрийиктэ ионикитин да көмөлөһүргө бэлэмн биллэрдэ.

Нацбырайыактар
олоххо киириилэрэ
хонтуруолланар

Ил Дархан национальнай бырайыактар олоххо киириилэригэр мунньах түмүгүнэн бырайыактар толорулууларын хонтуруолун күүһүрдүргэ соруудаага уонна сүрүннүүр салайааччылар тус эппиэтинэстээхтерин санатта.

«Мунньах көрдөрбүтүнэн, кээкс соруудах билиннэ дьэри толоруллубатах. Сорохтор дуоҕабыр түһэриитин уһаталлар, бырайыактааһыны уонна тутууну быһаардаллар. Ардыгар балаһыанньаны көннөрө сатааһын да суох курдук. Онон калтас кэм иһигэр хаалыны туроритар уонна үлэни тиһээр тиздэр соругу туруордум. Хонтуруол күн айы буолуоҕа. Балаһыанньаны көннөрбөт салайааччылар тус эппиэтинэһи сүгүөхтөрө», — дииэн Айсен Сергеевич бэлэстээтэ.

Быйыл өрөспүүбүлүкэ 18 үөрэх эбийиэгэ — оскуолалар, оҥо уһууһаннара уонна интэринээттэр халытаалынай өрөмүөннөрө түмүктөннээ. Өссө биер суолталаах боппурус — саахалланар туруктаах дьистэн-уоттан дьону көбөрүргө аналлаах элбэх кыбартылаах дьыалар тутуу. «Хас биердин эбийиэги көмүс уонна үрдүк хаачыстыбалаахтык түмүктүөххэ наада», — дииэн өрөспүүбүлүкэ баһылыга бэлэстээтэ.

СӨ Ил Дарханын уонна
Бырабытталыстыбатын пресс-сулууспата.

Эбэрдэ

Ытыктабыллаах Саха сиригэр олохтоохторо!

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сапататын уонна тус бэйэм ааппыттан Арасыйыа Федерациятын Сударыстыбаннай былаабын күнүнэн эбэрдэлибин!

Уруккуну уонна бүгүнгү күнү биер ситимниир бу бырааһыннык дойдубут устуруулатын уонна култууратын үлэлээх бааһын чөл хааллары уонна сайыннары дьоһун суолтатын бэлэстиир. 1991 сыл атырдык ыйын 22 күнүгэр РСФСР Үрдүкү Сэбиэтин Уураабынан устуруулаа кирибит Арасыйыа былааба РФ Национальнай былаабынан билиниллибитэ. Урун-күөх-кыһыл өҥнөөх былаах улуу дойду

модун кыаһын уонна тутулуга суоһун кэрэһэлиир, бу былаабы куораччи тутан үтүс кыргыһыга кыайыппыт, үлэбэ ситиһилэрибитин үйэтиппиппит.

Саха сирэ түөрт үйэ кэрингэ Арасыйыа сударыстыбата чэирини сайдарыгар дьоһун кылаатын киллэрэр. Биһиги өрөспүүбүлүкэбит — Арасыйыа хотулуу илиннэги өттүн бигэ тирээбэ, дойду хотугу кыранысатын бөҕө-таба куйаба.

Саха сиригэр дьон-сэргэтэ таһаарылаах үлэлэринэн киһи халытаалын, эканомикэ салааларын уонна социальнай эйгэни сайыннараага дьоһун кылаатын киллэрэр. Оҕо төрөөһүнүн таһымынан биһиги өрөспүүбүлүкэбит Улук Илиннэ бастаагы миэстэлээх, ону тэнэ дойду уон бастык эрэггийинин иһигэр кириэр.

Өрөспүүбүлүкэ эканомикэ бигэ туруктаах, далаһыннаах бырайыактары олоххо киллэрэргэ үлэ ытыллар, куораттарга уонна тыа сиригэр олоор дьыалары, оскуолалары уонна уһууһаннары, балыһалары уонна поликлиникалары,

суоллары уонна муосталары, инфраструктура, култуура уонна успуорт эбийиэктэрин тутуу киһигик барар.

Биһиги уолаттарбыт Аҕа дойду кэлэр искилин түстүүр кыргыһыга хорсундук кытталлар. Соҕоолоһуубут уонна булгуруйбат буулаба санаабыт Кыайыыга сирдиир, Россия сайдылаах олоххо суолун-иһин согуур. Биһиги дойдубутунан уонна былаахпытнан киһи туттабыт.

Сударыстыбаннай былаахпыт үүнэр калыҥнэни Ийэ дойдуга таптал тыһыгар ийиин иһин, дойдубут сарсыннытын туһугар биһиги эппиэтинэспитин санаттаахтын, хас биердибитигэр сарсынны күнүгэ эрэлэ садыахтын, Аҕа дойдубут туһугар айымнылаах үлэбэ кынаттык туруохтун.

Күндү доҕоттор! Бу кэрэ-бэлиэ күн эһиэхэ или, эйэни, чэ-гизин туругу, уҕараабат эрчими, таһаарылаах үлэни, доолу-соргуну баҕарабын!

Айсен Николаев,
СӨ Ил Дархана.

Улуус баһылыга
Мугудайга уонна
Төлөйгө үлэлээтэ

Олох-дьаһах. Улуус салалтата социальнай эбийиэктэр кыстыкка бэлэмнэрин көрөр-истэр

Елена МАКАРИНСКАЯ

Степан Анатольевич бу икки нэһилиэккэ сылдьан, кыстыкка төһө бэлэмнээхтерин көрдө-иһиттэ.

Мугудайга хочуолунай аварийнай туруктааһынан биллэр. Бу сыллар усталаарыгар олохтоохтор да, салалта да саҥа хочуолунайы туруорсар да, күн бүгүнүгэр дьэри кыайан быһаарыллыбат. Үлэһиттэр быйыл кыһын хайдах кыстыктык дьэри кыһалдалаах санааларын этэллэр. Бэйэ күүһүнэн өрөмүөннээн, эмиэ кыстыкка күһэллэллэр.

Оттон Төлөйгө хочуолунай-дар туруктаах үчүгэй. Промышкка үлэтигэр мытан, бэлэмнээхтэр.

«Биһиги хочуолунайбыт олус кутталлаах балаһыанньа олоор. Былырын хаста да саахал таһа сылдыбыта. Саас турбабыт быһа бара сылдыбыта. Билигин сирэ дэлби туһан, диригээн, олохторбут сиргэн миэстэрэттэн өрдүк түстүлэр. Үлэһиттэр бэйэлэрин күүстэринэн өрөмүөннүү сылдыаллар. Ол тыһан баран көтөхтөрүү иһин боппуруоһа турбат. Сирэ хамсаан, насостарбыт, олохторбут, улахан турбаларбыт барыта хамсаан, кыһын кыстык боппуруоспут сүрдээх

Мугудай хочуолунайы. ЗВЕТНА ТА ОҔОТТО

уустук. Киһи куттанар, олохтоохтор бары билэ-көрө сылдыаллар. 2023-2024 сс. хочуолунай хаарбах туруктааһын туһунан сөптөөх докумуоннары оҥорон хас да тогулээн ыталаабыппыт. Ол эрэн туһааннаах быһаары мылала илик. Эһиик саҥа хочуолунай тутулларын эрэнэ кэтэһэбит», — дииэн Мугудай нэһилиэгин баһылыга Николай Аммосов этэр.

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев: «Улууспутугар кыстыкка бэлэмнэни үлэбэ-хамнаа бара

турар. Муниципальнай эбийиэктэрибитин барытын промыскадан бүтүрдүбүт. Бу Төлөй нэһилиэгэр «Дьулур» ХЭТ оскуоланы, уһууһаны уонна чааһынай ыалы иһигэр хочуолунайа үлэлиир, үчүгэй туруктаах. ОДьКХ ГУТ хочуолунайа эмиэ бэлэм.

Оттон Мугудай хочуолунайа уустук балаһыанньалаах, хаарбах туруктаах. ОДьКХ, улуус уонна нэһилиэк салалтата сөҥнөбөн, кыра да буоллар бэйэ күүһүнэн өрөмүөннүү сылдыабыт», — дииэн түмүктээтэ.

Видеоу
бу сэткэн
иһигэр
көрүг

Улуу Куоркун кыһатын 39-с выпускниктара үбүлүөйдэрин бэлиэтээтилэр

Биһиэхэ суруйаллар. Үтүө дьону иитэн, үөрэтэн таһаарбыппыттан үөрэбит

Оччолорго, 2005 сыллаахха, Чурапчыга Д.П. Коркин аатынан өрөспүүбүлүкэтээди спортивнай оскуола-интернатка 62 оҕо Саха сиригэр араас муннуктарыттан спорт кыһатын үөрэнэн бүтэрбиттэрэ.

Кинилэр аан бастаан оскуола боруотун атыллыыр кэмнэригэр эмдэй-сэмдэй, араас майгылаах-сигилилээх, итгиллээх оҕолор интернаттат систиэмэтигэр уһуйуллар, үөрэнэ кэлбиттэрэ. Кырчаан итгиллээхчилэр бэйэлэрин үлэлэригэр олус бөрүниилээх учууталлар, интээччилэр көрсүбүттэрэ. Директорунан РФ уонна СӨ үтүөлээх учуутала, "Бочуот аһаҕа" уордьан кавалера Любовь Тимофеевна Егорова үлэлиирэ. Улуу Куоркун кыһатыгар үөрэнэн, түүннэри-күннэри токтоло суох үлэлиир интернаттат оҕолор доҕордуу сыһыанга итгиллэн, сөбүлүүр идэлэригэр салгыт үөрэнэн, күн бүтүн олоххо бэйэлэрин суолларын булбут, дьиз-кэргэн таринан, оҕо-уруу төрөтөн ийэ-аҕа буолбут дьонуннаах дьон буолан итгилибит кыһаларыгар, үөрэммит учууталларыгар, көрбүт-истибит интээччилэригэр махталларын бэлэтин биллэрэн, орто оскуоланы бүтэрбиттэрэ сүүрбэ сылыгар түмүстүлэр. Алын сүпүөх кылааска Анна Петровна Спиридонова, Елена Анатольевна Петрова, Валентина Семеновна Пермякова үөрэммиттэрэ. Кизик билиини ылан, дьонундарын, талааннарын таһааран 9-с кылааска профильнай хайысханан үс кылааска хайдан үөрэммиттэрэ.

Спортивной хайысхалаах кылаас

Бу кылааска тустууну, сүүрүүнү өрө туһут, кыра эрдэктэриттэн бу көрүнүргө ситиһилэммит оҕолор үрдүк таһымнаах тренердэргэ уһуйуллубуттара. Кизик тутта ааттыбыт—тустууга СӨ үтүөлээх тренердэрин Игнат Сысолитини, Егор Аржакову, Михаил Скрыбини уо.д.а., сүүрүүгэ—Гавриил Нохтунскийи, дуобакка—СӨ уонна РФ тренердэрин Мария Бырдымнырованы, Николай Кычкины, Николай Кычкин 2, цирковой искусство Дмитрий Чадааны уо.д.а. Бу кылаас салайааччытынан кизик учуутала Агафия Егоровна Макарова, интээччинэн Дария Васильевна Барабанская үлэлээбиттэрэ. Кинилэр сатабыллаах салайылыларынан оҕолор бириккэ итгиллэн, спорка биригэн бириккэ ситиһиллэри ылбыттара. Кизик туттабыт бу кылааска интернаттат тахсыбыт оҕолорунан: СӨ

хапсаҕайга спорт маастара, тустууга Саха норуотун спортивнай оонньууларын икки төгүлээх чемпионы, ММА байыаһа, Таатта улуунун бочуоттаах олохтооҕо Игнат Андросову. Кинилэр быйыл Тааттага төрүт күрэх көрүнүгүгэр ытыллыбыт XXII-с Манчаары оонньууларын аһыллыгыттан уотун уматар чизиксиксиксик. Петр Старостин Саха ыстаналарыгар СӨ спордун маастара, Дьыны Оонньууларын чулуу боотура (2014 с.), оһон биһиги Петябыт Саха сиригэр саамай күүстээх, сымса, быһыт уоланынан буолан үөрдүбүтэ. Анал байыаннай дьайыы бэтэрээнэ, "Эр санааланы" уордьан кавалера, краповый берет хаһаайына Руслан Машарипов, хонку тустууга Арассыыйа икки төгүлээх чемпионы, призера Тимур Пестерев уо.д.а. Кинилэр бары кылбар кыайылыларын бэйэлэрин ааттарын спорт туонатыгар үйэ тухары сүппэт гына ааттаппыттара. Кинилэр сэргэ Арассыыйа спордун маастара Ньургун Давыдов аата ааттанар. Кинини үйэтигин бириккэ үөрэммиттэрэ тэрийэллэр, ытталлар.

Гуманитарнай кылаас

Бу кылааска тылга дьонундаах, ылымнар-туойар, волейбол, дуобат, ох саа дьарыктарыгар уһуйуллар оҕолор үөрэммиттэрэ. Кылаас салайааччыларынан Саргылана Степановна Кривошапкина, интээччинэн Татьяна Николаевна Спиридонова үлэлээбиттэрэ. Кылаас оҕолоро оскуола ытыллар дьаһалларыгар актыыбынайдык кытталлар. Ырыаны кыра эрдэктиттэн доҕор оҕостон ыллаабыт, элбэх ырыа күрэхтэр кыттар Айта Дьячкова калын дьон-сэргэ астынар ырыаһыта буолбута. Кини ырыаларын куйаар долгунутар сакаастаан итэр буоллубут. Бэйэтин идэтин сөпкө талаан, билигин Чурапчы улуунун культуура-аһаар бастыг үлэһитэ буолбутуттан астынабыт. Бу кылааска ырыаһыт

уонна араас итгиллээх таҕаһы айан таһаарар уреты дизайнер, иистэниһит буолбут Анна Васильева-Анемподистова. Бу кылааска ситиһилээх дуобатчыттар элбэхтэр. Кинилэртэн дуобакка норуоттар икки ардыларынааҕы троемейстер, маастар, Аан дойду чемпионатын кыттыылааҕа, нуучча уонна норуоттар икки ардыларынааҕы дуобат оонньууларын байылаабыт Наталья Шестакова, сахалартан маннайгынан ох саанан ытыгы норуоттар икки ардыларынааҕы кылааска спорт маастара, Арассыыйа 2015 с. чемпионы, СӨ физическэй культуура уонна спорка туйгуна, ох саанан ытыгы өрөспүүбүлүкэ кылаабынай тренеры Михаил Филатов, дуобакка спорт маастарыгар кандидат Саша Михайлова бааллар. Дуобакка маастарга кандидат уолбут Саша Неустроевы ахтан-саанан аһабыт.

Политехнической кылаас

Бу кылааска математика, физика, черчение предметтарын дирингээн үөрэппиттэрэ. Бары даҕаны үөрэххэ-билигэ дьонундаах этилэр. Элбэх оҕо чинчийэр үлэһит ылан улуустары, өрөспүүбүлүкэтээди НПКларга, предметнай олимпиадаларга кыттыбыттара. Оскуоланы 100% хаачыстыбанан бүтэрбиттэрэ, 100% үрдүк үөрэххэ киирбиттэрэ, бүтэрбиттэрэ. Оскуоланы 7 оҕо мэтээлинэн, ол иһигэр 2 оҕо Саргы Захарова, Саша Эверетов кыһыл көмүс, 5 оҕо—Клара Егорова, Анна Абрамова, Игорь Кожуров, Майя Сибирикова, Марина Федорова үрүн көмүс мэтээлинэн бүтэрбиттэрэ. Спортивнай ситиһиллээх оҕолор эмиэ элбэхтэр, кинилэртэн бириккэ—дуобакка кандидат Саша Федоров. Кылаас салайааччытынан СӨ үтүөлээх учуутала Людмила Михайловна Винокурова, интээччинэн Лариса Александровна Неустроева

үлэлээбиттэрэ. Физика учууталынан "Сорос" бириккэтин лауреата, СӨ үтүөлээх учуутала Гавриил Яковлев, математика алын кылааска Мария Николаевна Ноговицына, кизик Людмила Спиридонова, черчение предметин Анна Николаевна Макарова үөрэппиттэрэ. Бу оҕолор ортолорутар энергетиктэр, МЧС, электромеханиктар, хайа дьыалатын испэлиистэр, туттааччылар, финансистар, экономистар, үөрэҕирин, спорт, культуура, мадиссинэ онтон да атын хайыска үлэһиттэрэ бааллар, норуоттааҕар идэлэрин талаан туһалаах дьон буолулар.

"Махтанабыт үөрэммит оскуолабытыгар, үөрэппит учууталларыбытыгар, таптаах интээччилэрбитигэр!"

Көрсүһүү саҕа тутулуубут оскуолаҕа буолла. Выпуск оҕолоро эрдэттэн бэлэмнэнэн үрдүк таһымнаахтык тэрийдилэр. Оскуолабытыгар бары кыттыһан, улуу тренер Д.П. Коркин музейыгар бэртээхэй стеллажтары бэлэттэтилэр. Бу мүнүүтэ долгугуулаах түгүннэрэ кинилэри кизик быһымытынан үрдүктүк сыналаатта. Бу оскуола-интернатка сөпкө итгиллэн, үөрэнэн кизик-хара буолбут махталларын бигэргэттилэр. Ытыааччылар Айта, Инга бэрт саргахтыкыттар. Ырыаһыттарбыт Айта, Клара, Сайыыка кэри ырыаларын бэлэттэтилэр.

Үөрэнээччилэрбит улаата, идэлэһэ охсон, биллэр-көстөр үлэһит буолбуттарынан хайгыт көрдүбүт. Инга Игнатова (Данилова) көмөтүнэн, улуус депутата Дмитрий Захаров туруорсуутунан Людмила Винокурова "Чурапчы улуунун үөрэҕирин систиэмэтигэр кылаатын иһин", Агафия Макарова "Чурапчы улуунун физкультура уонна спорт сайдыытыгар кылаатын иһин", Дария Барабанская "Чурапчы улуунун үөрэх сайдыытыгар кылаатын иһин",

Анна Спиридонова, Елена Петрова "Моя первая учительница" бэлэтигэр туттардылар. Оҕо итгитигэр өрөспүүбүлүкэ үлэлэрин иһин Чурапчы улуунун үөрэҕиринин салаатыттан Бочуотунай грамоталары Саргылана Кривошапкина, Татьяна Спиридонова, оскуола-интернат салаатын Махтал суругун Лариса Авакумова туттарды.

Бириккэ долгугуулаах түгүннэрэн политехникалар учууталларга, интээччилэргэ кинигэ бэлэттэбиттэрэ буолла. Клара Захарова, Саргылана Степанова кылаас оҕолоруттан ахтыт хомуйан бэрт солун, креативнайдык таһымлыгыт кинигэлэригэр умнуллубат оскуола олохун, үөрэппит учууталларын, интээччилэрин туһарынан суруллубуту, ама, ким долгуйбакка аарыай? Бу кинигэ аны биэс сылынан бүтүн 39-с выпуск кинигэ буолар баҕа санааны барыбытыгар киллэрдэ!

Бу курдук эбэрде ырыалаах-тойуктаах, истинг эбэрлээх үөрүүлээх чаас түмүктэннэ. Бары бириккэ умнуллубат хаартыскаҕа түстүбүт, үөрэммит, үлэлээбит оскуолабыт "Куоркун бочуора" гимнин долгуйан туран ыллаатыбыт.

Миниһиһэ астаах ресторанига

"Итин ас—итин сыһыан" диэбиккэ дьыл, үөрэнээччилэрбит барахсагар амтанныах ас арааһын сакаастаан, кылааһынан тахсан бары эбэрлээх үөртүлэр-көтүтүлэр, учууталларыгар, интээччилэргэ сибэкки дьөрбөгүн, сыналаах бэлэхтэри туттардылар. Бары даҕаны үтүө турукка киирэн, бириккэ ситимнэ буолан аспыты ахтыһан, иһирэхтик көпөтөн арадыстыбыт.

Саха норуотун аан дойду таһымнаах таһаарыт улуу Куоркун баар буолан, кини аатынан оскуола-интернат өрөспүүбүлүкэ оҕолорун хомуйан спорка дьарыктыыра, кизик быһымытынан итэрэ, үөрэхтээх каадыры бэлэмнэнэ, бу бүтүнү курдук махталлаах үөрэнээччилэри хомуйа улахан оруулааһын мин учуутал, интээччи буоламмын өссө бириккэ биэгит өйдөөтүм. Махтал буолун, итгилибит кыһаларыгар, учууталларыгар, интээччилэригэр махтанар бүтүгүнү выпускниктарга, махтал буолун иһилин истинг сыһыаннаах интээччилэргэ, үөрэппит учууталларга, салайааччыларга.

Лариса Авакумова,
РФ суруналыыстарын
Сойууһун чилиэнэ.

Өрөспүүбүлүкэ национальнай бибилиэтиэкэтигэр — Чурапчылар

Култуура. СӨ Национальнай бибилиэтиэкэтэ балаҕан ыйыгар 100 сылын туолар

Бу бибилиэтиэкэ тэриллэн үлэлиэбиттэн, саха норуотугар үөрэхтээһинигэ улахан сайдыы суола саҕаламмыта. Бийиги Чурапчыбыттан бири дойдулаахтарбыт араас сылларга үрдүк таһаарылаахтын үлэлээн-хамсаан ааспыттара уонна үлэлиин да сылдьаллар.

Ол курдук, **Жараева Татьяна Андреевна** (21.12.1938 с. - 2011 с.) — ССРС култууратын туйгуна, САССР култууратын үтүөлээх үлэһитэ. “Үчүгэй үлэтин иһин”, “Улуу Кыайы” 60 сылынан, мэтээллэрдээх, М.А.Шолохов 100 сылынан, “Дьокуускай бастың уопастыбанньыга” бэллэлэрдээх. Татьяна Андреевна Москвадаагы бибилиэтиэкэтигэр аналбыта. Аманатова Мария Петровнаһын “ССКП XXII-с съездин” аатынан колхуоска “Кырыс” ыччат пиэрмэтигэр, Эрмийик Эристиник колхуоска “Сэмэн Үрүдэ” пиэрмэтигэр өрөспүүбүлүкэ бастакынан уопастыбаннай бибилиэтиэкэти асыттарыа.

1963 с. САССР Үрдүк Сэбиэти “Култуурунай-бытвой хаачыйыны туларыыга” уураах ылыммыта. Онон култуурада 2 сыллаах бырагыраама ылыммыта (1964-1966 сс.). Уураах олоххо киллэриниэ Чурапчыга типовой кулууптары тутууга күүстээх үлэ ытыллыбыта. Бибилиэтиэкэлэр кулуупка хос аналан үлэлииллэрэ.

1972 с. Татьяна Андреевна Москвада саҥа сайдан эрэр Азия, Африка дойдуларын бибилиэтиэкэтигэр норуоттар икки ардыларынааҕы семинардарыгар кыттан, “САССР социальнай-экономическай, култуурунай сайдыытыгар бибилиэтиэкэ тэрийэр уонна ыттар үлэтин оруола” тэмэ-рэ дакылаатынан кыттан кэлбитэ улахан ситиһин этэ. 1975 с. ССРС бибилиэтиэкэ үлэһитэрин дэлгэсэһиэтин састаабыгар киирэн, Канадада бибилиэтиэкэ

течнай дьыаланы билсиптэ, Отава, Торонто, Монреаль куораттарга сылдыспыта. Кини ити сырыларыттан Арасыыһада бэйэтин үлэтин эйгэтигэр үрдүк алтарытаттаада көстүбүтэ. Методическай тэрийэр отделы салайар кэмигэр албах сыратын метод кабинеттары, мунууктары тэрийинтэ. Мэнгэ, Таатта, Орджонидзевскай, Нам, Амма, Чурапчы, Ленинскай, Сунтаар, Дьокуускай оройуоннарыгар базовый уонна тирэх бибилиэтиэкэлэри тэрийинтэ үлэлэспитэ, кэлин бастың үлэни тарҕатар оскуолалар буолбуттара. Кини салайар сылларыгар үчүгэй үлэлээх Покровскай, Майа, Ытык Күөл, Хатаас бибилиэтиэкэлэрэ үлэлэринэн Москвада БСТХБ кыттыбыттара. 1970 сылтан Бүлүү, Илин эгэр, Халыма-Индигир оройуоннарыгар зональнай сэмийнээрдэр ытыллар буолбуттара. 1989 с. Татьяна Андреевна үлэбэ уопута, кини билиитэ уонна тэрийэр-салайар үлэбэ дьобура сыналанаан, Научнай-методическай отделга көспүтэ. Аныгы информационнай-коммуникационнай технологияны олоххо киллэриниэ саҕаламмыта. 2000 с. бибилиэтиэкэ бэтэрээнэри ахтылларын сериятын ааптары уонна хомуйан өҥөрөөчүтүн быһыытынан кини биллэн барбыта. Салгыы кини бырайыагынан бибилиэтиэкэ дириэктэрдэрин туһунан кинигэлэри бэлэмнээһинигэ үлэлэспитэ: “Култура туруу үлэһитэ, Григорьев Павел Васильевич” (2005), “Тюнгүрөдов Захар Тимофеевич” (2006), оттон “Бибилиэтиэкэ — мин олохум” диэн Татьяна Андреевна бэйэтин ахтылларын кинигэти 2008 с. тахсыбыта. Татьяна Андреевна үлэлэбит 36 сылыгар методистан саҕалаан дириэктэри бибилиэтиэкэ научнай үлэтигэр солбуулааччытыгар (ыам ыйа 1973-бос ыйа 1989 с.) тийиэ үлэлээн, бу эйгэбэ дьобун кылааты киллэрибитэ.

Самсонова Валентина Андреевна — РФ култууратын үтүө-

дээх үлэһитэ, ССРС култууратын туйгуна, бибилиэтиэкэ дьыалада “Сыл бибилиэтиэкэ” И.И.Крафт аатынан бириэмийэ бастакы лауреата, СӨ ахыыбынай дьыалатын туйгуна, “Гражданскай килбиэн”, “За культурное освоение БАМа” бэллэлэрдээх. 1999 с. Американакай биографическай институт научнай чинчийинилэргэ норуоттар икки ардыларынааҕы сэбиэтинэн “Женщина мира” диэн ааты сүкпүтэ.

Валентина Андреевна Хабаровскайдаагы култуура институтун бүтэрэн 1975 с. өрөспүүбүлүкэтигэр бибилиэтиэкэ научнай-методическай салаага старшай библиограбынан үлэбэ анаар. Саҥа нэһилиэнньэлэммит Саха сирин сокууру өттүгэр бибилиэтиэкэ үлэни тэрийиэ ахтыыбынай кыттыбыны ылар, бибилиэтиэкэ ситими киниэһини экспериментир үлэлэһэр, 1982 с. дириэктэри бибилиэтиэкэ үлэбэ солбуулааччынан анаар, 1990 сылтан СӨ Национальнай бибилиэтиэкэтигэр дириэктэри буолар. Дириэктэрдик кэмигэр Национальнай бибилиэтиэкэ статуһун өҥөтүрү ситиһэр. 1994 с. “Бибилиэтиэкэ дьыалада” СӨ сокуунун өҥөтүрү. Билигин Валентина Андреевна харыстанар пааматынньык кинигэлэргэ научнай-чинчийэр Кини научнай сотрудуһунан үлэһит. 1999 с. докумуоннарга булгуччулаах экзemplардар баар буолалларын туруорсан, өрөспүүбүлүкэтигэр тус сыллаах бырагыраама оҥоһулланар олоххо киирдилэр. Бибилиэтиэкэлэр аныгы технологияларыннан сэбилээн, модернизацияда киирэн үлэлииллэрин, корпоративнай бибилиэтиэкэ-информационнай ситим тыа бибилиэтиэкэлэригэр киирэрин тэрийсиптэ. СӨ бибилиэтиэкэлэригэр баар бары информация ааҕааччыларга аһаҕас буоларыгар үлэлэспитэ (2000-2004 сс.), «Память Якутии. 2002-2006», «Өрөспүүбүлүкэ бибилиэтиэкэлэригэр анал правовой информация Кини тэрийи», «Уопастыбаннай бибилиэтиэкэлэри салгыы сайыннары уонна бөрүлөтүү» диэн тус сыллаахыт бырагырааманы 2009-2012 сс. СӨ “Ил Түмэн” өйөбүлүнэн “Бибилиэтиэкэлэр сайдыыларыгар уопастыбаннай Сэбиэти” тэрийиэ, бибилиэтиэкэ эйгэбэ бастың үлэлэктэргэ сыл айыы СӨ Ил Дарханын уураагынан И.И.Крафт аатынан уонна “Ил Түмэн” нэһилиэнньэбэ правовой үлэбэ үчүгэй көрдөрүүнү ситиспит бибилиэтиэкэлэргэ бириэмийэн аатымы, национальнай бибилиография өйөнөрүн ситиһини сыраласпыта, бу курдук улахан үлэлэр, дьаһаллар олоххо киирииттэ. Электроннай бибилиэтиэкэни тэрийи үлэбэ саҕаламмыта.

Бүтүн Арасыыһадаагы

“Арасыыһа түннүгэ” диэн кырымы сиргэ үлэһит култуура тэрилтэрин күрөбэр кыайылааһынан тахсан, “Сыл бибилиэтиэкэ” үрдүк ааты ылыттарыа. 2000 с. СӨ Бибилиэтиэкэ асоциациятын бырабылланнаатын бэрэссэдээтэлинэн үлэлиир.

Максимова Саргылана Васильевна — СӨ култууратын туйгуна уонна үтүөлээх үлэһитэ. СӨ Национальнай бибилиэтиэкэтигэр дириэктэри. Кинигэбиздэһини уобалаһы исписалиһа, историческай наука кандидата, Арктикатаагы судаарыстыбаннай култуура уонна ускуустуба институтун доцента, СӨ үрдүк бибилиэтиэкэ үөрэхтээһинин тэрийсичитэ. Национальнай бибилиэтиэкэ сыппарада киириитигэр, национальнай уонна краеведческай библиография сайдыытыгар, толоруллар докумуоннарга судаарыстыбаннай библиографическай үчүоттары уонна статистическай данналарын сааһылааһынга, СӨ фундаментальнай уонна прикладнай научнай чинчийинлэрин бэчээттээһини олоххо киллэриниэ үлэлэһэр.

Саргылана Васильевна 1987 с. Илин Сибиирдээги култуура институтун бүтэрбитэ. 1993 с. Новосибирскайга аспирантурага үөрээн 1994 с. диссертациятын көмүскэбитэ. 1987-2016 сс. старшай библиограф, ведущий научнай сотрудиик, научнай-чинчийэр отдел сэбиэдисскай, харыстанар пааматынньык кинигэлэргэ научнай-чинчийэр Кини салайааччыта. 2000-2015 сс. Арктикатаагы култуура уонна ускуустуба институттар үөрэх хайысхатыгар проректорынан үлэлэбит кэмигэр 2013 с. бу үөрэх кылгата аккредитацияны ааспыта. Саҥа хайысхалар уонна аспирантура аһыллыбыттара. Научнай үлэтигэр Саха сиригэр кинигэ сайдыытын устуоруйатын уонна билиити кэмгэ кинигэ дьыалатын туругун ырытымыга 70-тан тахса научнай ыстатыйалары, үөрэтэр-методическай матырыйааллары бэчээттэттэ. 1995 с. СӨ Национальнай бибилиэтиэкэтигэр уонна 2000 с. Арктическай култуура уонна ускуустуба институттар “Кинигэ култуурата

Саха сиригэр XVII-XXI үйэлэргэ” комплекснай чинчийиниэ научнай салайааччынан үлэлээн, кини научнай эрдээксийэтинэн Е.П.Гуляева “Саха сиригэр кинигэ култуурата 1812-1916 сс” диэн монографията 2006 с., В.Н. Павлов «Н.Н. Грибановскай — Саха сирин библиографа, краеведа» (2007 с.) кэллэктибинэй монография, «Саха сиригэр кинигэ култууратын устуоруйата» (1742-1917 гг.)» (2018), авторскай монография «Саха сиригэр Сэбиэскай кэмгэ кинигэ дьыалата» (2017) күн сирин көрбүттэ.

2016 с. сатинны 22 күнүттэн СӨ Национальнай бибилиэтиэкэтигэр дириэктэри, 2000-2016 сс. Арктикатаагы култуура уонна ускуустуба институттар бибилиэтиэкэ-информационнай үлэ кафедратын салайааччыта. 600 үрдүк бибилиэтиэкэ үөрэхтээх кадрдары бэлэмнэтиллэр. Максимова Саргылана Васильевна салаалалаах Национальнай бибилиэтиэкэ СӨ Ил Дархана А.С. Николаев соруудаһынан, СӨ култуурада уонна духуобунай сайдыыга Министриярибиздин өйөбүлүнэн Бүтүн Арасыыһадаагы “Саамай ааҕар регион” диэн үрдүк таһымнаах күрэхтэһини кыттыбыттара.

2019 с. 85 регионтан үһүс миэстэлээх лауреаттар истэригэр киирэн, “2020 с. Арасыыһа саамай ааҕар региона” диэн ааты ылыттарыа.

Муниципальнай бибилиэтиэкэлэргэ краеведческэй үлэбэ инновацияны сайыннарыыга анаан «СӨ улуустарыгар туту ааҕааха сөбүтү?» диэн научнай көмө библиографическай ыйыныыгы сериянан 35 таһаарыны өҥөрдүлэр. СӨ корпоративнай бибилиэтиэкэ-информационнай ситимигэр «Древо предков: создание при муниципальных библиотеках краеведческих центров генеалогического наследия предков» (КБИС) уе.д.а. хайысхаларга үлэлэһэр сорулаллар. Дьэ, ити курдук СӨ Национальнай бибилиэтиэкэ тэртүтэммитэ 100 сылын көрө Чурапчытан сыдыаһынах бибилиэтиэкэ үлэ салайааччыларын билиһиннэрдим. Салгыы бу тэрилтэбэ олохторун анаабыт бири дойдулаахтарбытын билиһиннэрдим.

Мария Герасимова — Сантара.

СӨ Национальнай бибилиэтиэкэтигэр пуондатын уонна Виртуальнай музей матырыйааллара туһанылынылар.

“Кыайыны уһансыбыт Петровтар аймах” дьонун кинигэ сүрэхтэннэ

Саҥа кинигэ. Улуу Кыайы өрөгөйдөөх 80 сылыгар анаан

Сэмэн ЖЕНДРИНСКИЙ

Ханнык даҕаны үйүбү, кэмгэ олохбулут иһин биһиги иннибитигэр олохбут, үлэ-лээбит, охсуспут өбүгэлэр-битин, кэриэстэннэххэ айылаахтарын өйдөөн үйэтигэн хааларбыт биһиги барыбыт ытык ыспит буолар. Улуус сиригэр-дойдугар араас идэлээх, үлэлээх, өйдөөх-сааһаллаах дьон үөскээн, олохтон ааспыттара.

Аҕа дойдуга Улуу сэриитигэр Чурапчы улууттан 2100-гэн тахса киһи кыттыбыта. 900-гэн тахса сэриниппит төрөөбүт-үөскэбүт, улаппыт, үлэ-лээбүт оройуоннарыгар эргиллиб-тэхтэрэ. Немецкэй фашизм, японскай империализм Кыайы 80 сылын быйыл бэлэттибит. Биһиги сэнэхтик олохторбут иһин олохторун харыстаабакка охсуспут дьоммутун санаан, өйдөөн ааһыах тустаахпыт.

Ааспыт нэдиэлэбэ Улуу Кыайы 75 сылын көрсө бэлэм-нэммит үлэ өссө хангытыллан, байытыллан, матырыйалларын эбэн Егор Борисов аатынан киһи бибилэтиэкэ-архымы мунньахтыыр саалатыгар “Кыайыны уһансыбыт Петровтар аймах” дьон кинигэ биһирэмэ буолла.

Тэрээһин иһиннэ Бөтүрүөптөр халыт аймах мустан, Кыайы мемориалыгар сыҕаан уоттаах кыргыһы хонууту-

Петровтар аймах - Кыайы мемориалыгар. ААТТАРТУУС

гар кыттыбыт өбүгэлэрин ахтан-сааһан аастылар, ытык дьоннорун кэриэстээн тыһынаах сибэкки дьэрбөтүн уурдулар.

Кинигэбэ үйэ аһаарыа өтүгэр Одьулуун нэһилиэгэр олохтон ааспыт Петровтар дьон кэргэн өбүгэлэрэ, эһэлэрэ Петров Спиридон Иванович -Ньаах оҕонньор уола, эбэлэрэ Пудова Анна Петровна хайдах төрөөн-үөскээн олох олохтон ааспыттарын туһунан кэпсэнэр. Кинилэр 7 оҕолоруттан 4 биригэ төрөөбүт инн-биһилэр: Николай Спиридонович-1, Илья Спиридонович, Прокопий Спиридонович, Николай Спиридонович-2 уонна улахан кыстарын Татьяна Спиридоновна уонна Михай

Саввич Романовтар соҕотох уоллара Романов Иннокентий Михеевич уоттаах сэрингэ ба-биэскэ тутан ыһырыллыбыттарын, сэрингэ хорсуннук кыргыспыттарын туһунан сийилин суруллар.

Петровтар аймах оҕолоруттан, кийиниттэриттэн, сиэн-нэригиттэн, хос сиэннэригиттэн хомуллан 27 ахты түмүллэн киирбит.

Кинигэ сүрэхтэнитин “Чурапчы” ТХПК бэрэссэдээтэлэ, СӨ тыатын хаһаайыстыбатын туйгуна, Петровтар аймах биһир бас-көс кийилэрэ Николай Ильич Петров бэйэтинэн иилээн-саалаан ытта, манны кинигэбэ киһи бибилэтиэкэ ил-писалиһа Лилия Никитина

көмө буолла.

Сыбыс-саҥа буруосуу сыҕаар кинигэни үлэ бэтэрээнэ, Арасыйыа үөрэҕиритин туйгуна, олохун бүтүннүүтүн кырачаан оҕо итинтигэр анаабыт, Бөлүгүр нэһилиэгин Бочуоттаах олохтоодо Альбина Николаевна Харитонова мунньан-тараан хомуйан оҥордо:

●●● “Биһиги удьуортан 7 биригэ төрөөбүт Петровтар -Ньаах сиэннэрэ-оҕолоро дьон 2 кыыс 5 уол этилэрэ. Ити биэс уолтан түөрдэ Аҕа дойдуга Улуу сэриитигэр, кинилэри сэргэ улахан эдьийдэрин соҕотох Романов дьон уола 18 сааһыгар бастаах хомуурса ыһырыллан -уопсайа биэс киһи уоттаах сэрингэ айаһаабыттара. Кинилэртэн саамай улахан уй-байдара Илья Спиридонович Петров-Хорообуй Ыдыаа дьон Ильмень куал кыргыһытыгар сырдык тыһына быстыбыта, көмүс уңуоһа да кестүбэттэ. Онтон үөһэ ааттаммыт 4 киһи дойдунарыгар этэннэ эргиллэн кэлбиттэрэ.

Бу кинигэни таһаарыы маннайгы түһүмэбэ Улуу Кыайы 75 сылын көрсө, быраатым Николай Ильич Петров көрдөһүүтүнэн, “кырдыаҕас аймахтартан эдьий, эн эрэ бааргын” дьон этэн төрүчү-нү оҥорууттан саҕалаабытым. Онтон хамсык ырыгыта туран, кылгас кэмгэ үлэбит тохтуу сыспыта, ол эрэн олохтон эрэ бу 7 биригэ төрөөбүт дьон оҕоло-

руттан, сиэннэригиттэн, хос сиэн-нэригиттэн ахтыларын мустубут. Кинигэ баччааттан тахсытыгар олохторун эрэ үлэ-лээтим дьэбэппин, манны бийиэхэ Олег Гаврильевич Степанов төрүчү-бүтүн уопсай тэтэрээттан мыйа компүүтэргэ киллэрдэ, сиэммит Татьяна Федорова уонна устудь-уоннуу сылдьар Мичийэ кыыс-пыт ахтыларбытын бүтүн-нүүтүн баччааттаатылар, оттон кинигэни эрдээктэрдээбит кийинэн Олег Олегович Степанов дьон быраатым уола, сиэн оҕобут буолар. Ити кэнигиттэн өр да өр баччааттир сирбитин көрдүүрбүтүгэр Айсаана Софронова дьон балтыбыт булан-талан оҥотторон баччааттатта. Ошон мин бэйэм аймахтарбар улаханньык махтанабын, кинилэр баар буоланнар, кэмалеван-нөр бу үлэбит күн сирин көрдө”.

Кэм-көрдий, олох биһир тэҥник тохтоон туран хаалбат. Сыллар, күннэр-дьыллар ааһан истэхтэрин аайы айсаһаннаах Аҕа дойдуга сэринитин туоһула-ра дьылга хаан тыһыс мыйа-һынан көбүрээтэр-көбүрээтэн, билигин улууска биһир даҕаны кырдыаҕаспыт хаалбата. Ошон биһиги улууспуттан фронтка тийэн хорсуннук-холоһоттук сэринлэспит, Ийэ дойдуга үрдүкү наҕараадаатынан бэлэтэммит дьоммут ааттарын-суолларын үйэтигинэ “Кыайыны уһан-сыбыт Петровтар аймах” курдук кинигэлэр үтүө холобур буо-лаллар.

Үөрэх. Чурапчытааҕы колледж үөрэххэ ыңыраар

Марфа ПЕТРОВА

Чурапчытааҕы аграрнай-тех-ническэй колледж үөрэххэ ылыы хамыһыһыта балаһан ыйыгар дьэри толору үлэ-лирин туһунан эппитинэ-тээх сэкүритээр Таисия Григорьева иһитиннэрдэ.

Ханнык, туох идэлэргэ доку-муон тута олохторун итиннэ колледж үлэтин туһунан кини-тэн сийилин билиһиннэрэригэр көрдөстүбүт.

●●● Чурапчытааҕы аграр-най-техническэй колледж тыа сиригэр үлэтигэн сөптөөх ил-писэлиистэри уонна техни-ческэй оробуочай каадырда-ры үөрэтэн таһаарар. Колледж олохсуйбут анал үөрэхтээһин концепциятын сангардан, саҥа бырайыактарынан сайдан, аныгы технологияны күүскэ киллэрэн, дириг билиилээх, олоххо толору бэлэмнээх, үрдүк таһымнаах ил-писэлиистэри таһаарыыга көдүүстээхтик үл-элээр. Ол курдук, аныгы олох ирдэбиллэргэ эппиттир анал оборудованнай кабинеттар, ла-бораториялар, ИТ-кабинеттар

аһыллан, үөрэнэргэ, үлэлииргэ табыстаах эйгэ тэриллэр.

Быйыл 7 араас идээ 25-тин бюджет мистэтэ, ол эбэтэр 175 мистэтэ көрүлүннэ. 9-с кылаас кэнигиттэн «Агрономия», «Ветеринария», «Сварщик», «Монтаж и эксплуатация оборудования и систем газоснабжения», «Строительство и эксплуатация зданий и сооружений» идэлэргэ доку-муоннары тутатыт. Ону сэргэ 11-с кылаас кэнигиттэн «Мастер по ремонту и обслуживанию автомобилей» уонна «Электроснабжение» идэлэр бааллар.

Биһиги колледжпыттар өрөспүүбүлүкэбит араас мун-нуктарыттан кэлэн үөрэнэл-

лэр. Ааспыт сылга СӨ Ил Дарха-нын Граныи көмөтүнэн «Билим уонна билии» лаборатория үө-рүүлээхтик аһыллыбыта. Манны устудьуоннарбыт бэйэлэрин ха-йысхаларынан практическай уонна научнай үлэлэри ыттал-лар, дьарыктаналлар. Уопсайынан, орто анал үөрэх үтүгэ-тутан-хабан үөрэннигэ, прак-тиката элбээр сытар. Онуоха устудьуоннар үлэлииллэригэр, үөрэнэллэригэр тус-туһунан толору усулуобуйалаах маста-рыскайдар бааллар, олохто-лоругар иһки толору хааччы-лылаах уопсай дьэ көрүлэр. Ону сэргэ эт-симн өтүнэн сай-далларыгар спорттивнай, трена-

жернай саалалар, футболуур хонуу бааллар. Маны таһынан араас куруһуоктар, секциялар үлэлииллэр: волейбол этэрээтэ, үңкүү, спорттивнай, медиа сек-циялар.

Колледжка билиини үрдүк таһымнаах преподавателлэр биэрэллэр. Ошон устудьуоннар-быт үчүгэй көрдөрүүлээхтэр. Сыллы аайы үрдүк таһымнаах күрэхтэргэ уонна профессио-налар куонкурустарыгар сити-һиллээхтик көхтөөхтүк кыттал-лар. Быйыл үөрэхпит кыһатын үбүдүйдээх сылыгар сөп түбэ-һиннэрэн «Бастыг сварщик» күрээби, регионааһы «Профес-сионалы» сатабыл чөмпүйэ-нээтэ биһиэхэ ыттыллыбыта. Ону сэргэ Анал байыаннай дьайыыга олохун толук уурбут ыччаппыт, үлэһиппит Карпов Эдуард Александрович сырдык кэриэһигэр өрөспүүбүлүкэбиз военизированной күрээби үрдүк таһымна тэрийэн ыттыллыт. Эдуард «Эр санааланы» уор-дьян кавалера, «Надежда Якутии» хаһаайына буолар.

Ону таһынан, колледж иһинэн Элбэх түһүмэхтээх оҕорон таһаарар идэ таһымн киннэ (уруккута «Арчы» киннэ)

үлэлиир. Манны идээ бэлэм-нээһин, идэ таһымн үрдэ-ти уонна кылгас бөдүөхтөөх хуурустар бааллар. Уопсайа 20 араас үлэлиир идээ үөрэтэбит: хоһуодунай оператор, слесарь, электрогазосварщик, «Демо-графия» бырайыагынан чэрчи-тион садовник, быһааччы, элестромонтер, кассир уол.а. Бу барыта төлөбүрдээх үөрэхтэр буолаллар. Ол иһигэр автоэс-куола аһыллан, сылга 150 курса-ны бэлэмнибит. Матасмыкы-га 16 сааһын туолбут оҕо, оттон “В” категорияга 18 саастарыт-тан үөһэ дьон үөрэнэллэр.

Ити курдук, Чурапчытааҕы колледжка оскуола кэнигиттэн эрэ буолбакка, үрдүк үөрэ-ти эрдэ ылбыт да киһи Чурапчы-га үрдүтүн олохтон, билигин олоххо наадалаах идэни баһы-лыан сеп. Үөрэхтэр барыта “кү-нүскү үөрэх” кэбинэн ытыла-лааллар. Ол эрэри үлэтиг дьон сайабыллынына суруйан, тус бэйэ-э график оҥотторон үө-рэнэр кыахтаахтар эбит. Идэлэр тустарынан сийилин докумуон-нары тутар хамыһыһыттан бу нүмэрдэргэ эрийэн билсинг: 8(41151)42192, 8-964-422-24-28,

Олох хабыс долгуна кинини сингнэрбэтэбэ

Кэпсиэхпин баҕарабын. Суруйааччы Василий Яковлев төрөөбүтэ 91 сылын туолуутугар

Сэмэн ЖЕНДРИНСКИЙ

Саха уус-уран литэрэтиирэтэ сайдыытыгар билиги улуус-пут биир боччумнаах мистэни ылаа саарбаҕа суох. Ону билиги Чурапчыттан сүүрбэтэ-тэн тахса суруйааччы үүнэн тахсыбытынан эрэ быһаар-баппыт.

Эрилик Эристин, Болот Боотур, Далаан, Дьуон Дьаҥылы, Күн Дьирибинэ, Мэхээлэ Догордуурап, Алексей Бродников, Иван Федосеев-Доосо, Феоктист Софронов о.д.а. – уус-уран тыл маастардара, ааҕааччыларга кизгик биллибиттэрэ. Кэлин кинилэр кинилэригэр Тумарча, Сэмэн Тунат, Иннокентий Левин, Сомоҕо, Удьаа Харалы ааттара кизгик тардаммыта, оттон аныгы саха литэрэтиирэтигэр билигин Хотууна, Сардаана, Аграфена Кузьмина, Василий Живой айымнылаахтык үлэли-хамсыы сымдааллар.

Биир улуустан Яковлев дээн араспаанньаах үс суруйааччы үүмүтэ, билиги санылаахтыгыгар, литэрэтиирэ бэрт сэдэхтик көстөр түбэлтэ буолар. Эрилик Эристин – саха Николай Островскайа, оскуола наартатыгар олорон үөрэмэтэх киһи – “Маарыкчаан ыччатара” дээн саха бастакы романын суруйбута, хоһоонньутунан да хоннохтоохтук үлэлээбитэ, олонхотун буолан киһи мэттириэтин, айылҕаны уратык уустуктук-урунук ойуулаабыта.

Саха норуодунан суруйааччыта, Былатман Ойуунускай аатынан Сударастыбаннай бириэмийэ лауреата Василий Семенович Яковлев-Далаан, устуорук-учуонай буолан, норуоппут күн былыргы устуоруйатын, култууратын сийилин үөрэтэн, чинчийэн, архып матырыкаларын билсиптэн, “Тыгын Дархан”, “Дьылҕам миэнэ”, “Тулайыах оҕо” дээн курдук бөдөн суруйуулары ааҕааччыларга бэлэттээн хаалларбыта.

Бүгүн кэпсиэр үһүс Яковлевтыг – Василий Васильевич инники ахтыллыбыт убайдарыттан туох да итэҕэһэ суох, саха биир талааннаах суруйааччытын быһытынан ааҕааччыларга күн бүгүнүгэр дээрэ биллэр, билирэнэр. Кини суруйааччыларга өң кырыстаах Болтоҕо 1934 сыллаахха атырдык ыйын 22 күнүгэр күн сырдыгын көрбүтэ. 1958 сыллаахха саха кинигигэр сэдэх идэни – С.М. Киров аатынан Омскайдааһы тыа хаһаайыстыбатын үнүстүүтүн бүтэрэн инженер-гидротехник идэтин ылбыта. Төрөөбүт кураайы улуутугар элбэх быһыттары туттар-быта, күүлэри олохсуннута, бэйэтэ дириг биллэтинэн бар дьонун туһа дээн сырлаһыта, көлөбүнүн тохпуга тусна кэпсээн буолуон сөп. Оттон билиги

манна кинини суруйааччы быһытынан сыаналыыр, аҕыйах тылынан ахтан-санаан аһар баҕалаахпыт.

Василий Яковлев 22 сааһыттан айар үлэни умсугуйбута. Бу талаана сайдыытыгар 1973 сыллаахха Москваҕа Максим Горькай аатынан Үрдүкү литэрэтииринэй куурулу бүтэрбитэ көмөлөспүтэ. Отут аҕыс сыл суруйар идэни дьарыктанан, үс романы, биридди хоһоон, кэпсээн, сөһөн кинигэлэрин бэчээттэппитэ. Ити гынан баран уус-уран айымныы суруллубут ахсаанынан сыаналаммата өйдөнөр. Ааҕааччы төһө умсугуйан, кэрэхсээн ааҕыта – ол быһаарар. Бу өттүнэн Василий Яковлев эгилээ суох этэ дээн бэлиэтиирбит саамай сөп. Суруйар тизмэтэ солуна, ааҕааччыны тардара, долгутара, олохтон ылымлыбыт дьоруойдар – барыта сүрэхти ортотунан ааһаллар.

Айар үлэ алыттах аартыгар аан бастаан бэйэтэ быһытынан 1963 сыллаахха “Утары саһарҥа кыһылар” дээн хоһооннорун хомуурунньугунан кирибита. Онно түөһүгэр комсомул значоҕун аныгымыт, килиэккэ ойуулаах ырбаахытын салатын көстүүмүн таһынан таһаарбыт, номоҕон көрүҥнээх эдэр киһи хаартыската бэчээттэммит этэ. Ханна баҕарар ааҕааччы Баһылайдыын билсиптэ итинник саҕаламмыт буолуохтаах.

Эдэр ааптар оччотоолуга бу хоһооннорун Рафаэль Баҕатаайыскай, Софрон Данилов үрдүктүк сыаналаабыттара. Бэйэтэ төрөөбүт Сахаҥа сиригэр тапталыт:

*“Төрөөбүт буор ытык таптама
Күн буолан илэр
Хайа да норуот сүрэхэр,
Көрдөөн да булуоххун суоҕа
Күнэ суох сири
Бу күн сиригэр!”* – дээн итэ-

бэтинилээхтик эппитэ. Кустугу “күнгэ ыттар көмүс муоста”, хатыгы “нарый кыыс оҕолуу үрүйэ уутугар тварыйтарбат нүүрүн көрүнэр”, кыыска ийинин “оо, кэрэхсээн кыыс, бэйэҥ даҕаны билбэккэ мин

тунгуй сүрэхпин хамсааттын, таарыйан кэбистин мин изийим хата илик хомуһун тылын” дээн олус тунсадайдык туойбута. “Дойдум уххана сүрэхпин кууһар”, “хаарга тимирбит бөкчөгөр балаһаммыт кылар түннүгүн” дээн курдук үгүс табыллыбыт уобарастар ааҕааччыны тардыбыттара. Эбэтэр бэйэтин талбыт идэтигэр: “Мин бурдук иһин, үт иһин турабын. – Дьиниһ ыслахха, хуйаарга көтөргө Ким да инчигэ мин үктэл уурабын”, – дээн санаатын чопчу, кизин тутта эппитэ. Василий Яковлев хоһоонноро, кылгастар эрээри, хайаан да дууһа кытын таарыйар уратылаахтар, урут этиллибэтэни этэллэринэн, сана санаалары угалларынан күүстөхтөр. Онон хоһоону маҕнай суруйарга холонсоччулар бэйэтэ бу кинигэтин булан ааҕалларыгар сүбэлээхпитин баҕарабыт.

Ол эрэн Василий Васильевич поэзиянан салгыы дьарыктамматаҕа, хам-түн хоһооннорун бөлөхүн өрөспүүбүлүкэ хаһыаттарыгар, “Саҥа олоххо” бэчээттэтэрэ. 1969 сыллаахха “Өрүстөр кирииллэригэр” дээн романын суруйан оройуон олохтоохторун барыларын улаханник сөлүктөн турардаах. Ол кэмгэ эдэр бэйэтэ, проза саамай улахан жанрыгар эмискэ көтөн түспүтэ. Буолаары буолан, олус табыллыбыт романынан. Баһылай ол онно бөдөн талааннааһын чаҕылхайдык кэрэһэлээбитэ. Урукку Эрилик Эристин аатынан колхуос олохун, үлэтин-хамнаһын ымытыктаан-чымпыктаан суруйбута, арыт күн айы көрсөр дьонунан прототиптаан айымныы дьоруойдара өңөрбүтэ, олоххо буолбута, дьон-сэргэ бэркэ билэр түбэлтэлэрэ улаханник ойууламмыттара, ол онон сиэттэрэн үгүс ааҕааччыны улаханник үөрдүбүтэ, күннээҕи үтүө сонун буолбутун аҕам саастаах дьон үчүгөйдик өйдүүллэр. Ааптар тыа сиригэр олохун мындырдан өйдүүрү, дьоруойдарын психологияларын таба таһыан, өтө көрөн суруйуута сөүмүр, Итиннэ бэйэтин идэтинэн ол колхуоска үлэлээбитэ үктэл буолбута.

Тыа сиригэр, колхуос олохун суруйан баран аны соторун кэмнэн “Сардаҥа ардаҕа” дээн сөһөһүнүнэ наука үлэһиттерин туһунан саха литэрэтиирэтигэр бастакы холонууту хотуулаахтык саҕалаабыта. Улуу Октобөр өрөбөлүүсүөҕэ 50 сылын туолууттар аһаммыт өрөспүүбүлүкэтээҕи айар куонкуруска иккис мистэни ылбыта. Билинэ-көрүүгэ элбэҕэ, өйө-санаата үрдүгэ айар үлэҕэ саҕатан-саҥа тизмэни буларыгар кынат аһыан кетүгүтэ. Бырамыссыланнаһ тизмэтигэр 1979 сыллаахха “Уот итинтэ” дээн романын ГЭС тутууччулары-

гар анаабыта. Ити кэнниттэн “Тыа салгына” дээн кэпсээннэрин хомуурунньуга тахсыбыта. Кэлин Баһылай бэйэтэ суох буолбутун кэнниттэн “Кэрэхтээххэ” дээн улахан романа күн сырдыгын көрбүтэ.

Василий Яковлев прозатыгар диригник хорутар сөһөһүнүт, кизин хабар кэпсээннэит быһытынан саха уус-уран литэрэтиирэтигэр хаалыаҕа. Кини прозата бэйэтэ поэзия курдук ааҕыллар. “Айылҕа умсугуйана” дээн кэпсээннэргэ Дириг бөһүөлэҕин олохтооҕо, дэгиттэр уус, рационализатор Валерий Николаевич Сергеев туһунан суруйуутун бийирээн аахпытим. Онно “Поэзия бэйэттэр эрэ сүрэхтэригэр буолбатах, бар дьонно, үлэҕэ, олоххо – барытыгар баар! Тож сүрэхтээх киһини ханнык да үлэни толордо, онно аҕардас үлэни эрэ – бириэмэ барытын, үп-харчы ороскуотун, хамнас ааҕыллытын эрэ көрүөҕэ. Оттон сорох киһини хайа да бэйэлээх үлэттэн кэрэ өйдөбүлүн, айымныы умсугуйанын билдээ, ырыа дьүрүскэни саҕан таһаарыаҕа. Киһи барахсан үйэтин тухары таба таайыллыбатах таабырын”, – дэһитин хомоҕой хоһоонно холохха сөп. Эбэтэр “олох сүүн тымыра... Ийэ дойдун өйдөбүлэ түптэ буруотуттан саҕаланар” дээн кэбиспитэ ама поэзия буолбатах дуо? Билгэр “түөстэригэр күнү түһэрэн иһэр саллааттар” ахтылланнаах алаастарыгар эргиллилэрэ?.

Кэпсээннэригэр олох бытархайдарын муударастаан көрүү, санааны ситин, үлэттэн дуоһунуу, төрөппүт уонна оҕо сыһыаннара олоххо кайда баарынан көстүүлэрэ уйулаһаны хамсаатардык ойууланаллар. Айымныыларын иһэр-үөрөтөр, сэрэтэр, өйдөтөр күүстэрэ сүүнэлэр. Көһөрүнү даҕаны, кизин аахтар-ааҕа олохуох курдук, сэргэхтик сөһөһүр.

Айылҕаны ойуулааһына, киһи уйулаһатын мындырдан арыйыма, дьон саҕатын табыгастаахтык туттуута – барыта ааҕааччы кутун долгутар элбэҕи санатар, толкуйдаар. Василий Яковлев – эбиитин сытыы жорддаах сөһөһүнүт. “Кэрэхтээххэ” дээн романын сүүн дьоруойа маастар Сомсуун Омукчанов кэргэнин туһунан кэпсээнин быһа тардан холобурдуу даҕаны: “... Баһылардаах Мааппа... Бу киһи баҕас кыһырыбат инни, доҕор. Биллэ да суоҕа. Дьаабалыт, ол сытымсаҕа бэрт, син биир уорбалыыра буолуо. Бу киһи, 40 сааһын ааһыар дээрэ сааһын тухары саах курдубут киһи, ынах сааһын сытыгар мунна бүлэниэн, туулуйуон да сөп этэ гынан баран... дэ, сытымсах кыайар, чөллөркөй муруннаах барахсан. Ити гынан баран, арааһа, арыгы эрэ сытын

араарар быһылаах... Сомсуун күнүстэри-түүннэри сылдьан ахан биэрэр – дэлэлээх электрод, нагар-перегар, буруо-тарал сытын-сымарын бүрүнэи калара буолуо, Мааппа биридэ даҕаны сиргэммитэ, өһүргэммитэ суох. Арааһа, кини арыгы сытыттан атын сыты билбэт быһылаах...”

Чурапчылар күннэтэ көрсүбүт күндү киһилэрэ, бу ааспыттын кэннэ санаатахха, төһө даҕаны олох хабыс долгунутар оустардар, сырдык ыратыттан харыс да тайбэтэх киһи эбит, өссө эби кэрэхсэһтэн эрэ сөп дии саныыбыт. Василий Яковлев бэйэтэ, прозаик быһытынан талаана – сибэкки кэрэтигэр тэҥнэһэр талаан. Хомолтоҕо баар: эрдэлээн, чаҕылхай талаанын өссө күлүмүрдэппэккэ күн сириттэн туораата. Ыармарын, өлөр өлүү дөгнө тыгыраҕа хаарыан киһибитин харбаан барбыта...

Саха норуодунан
бэйэтэ Савва
Тарасов: “Василий
Яковлев XX-с үйэ
иккис аҕарыгар
олорон ааспыт
саха биир
талааннаах, бөдөн
суруйааччытын
быһытынан
сыаналаныаҕа”, –
дээн саамай сөпкө
бэлиэтээбитэ.

Баһылай 60 сааһыгар аҕыйах хонук тийээхтээбэтэ. Билиги, биир дойдулаахтара, саха биир биллилээх суруйааччыта Василий Васильевич Яковлев үтүө аатын үйэтитэр, үүнэр көлүөнэлэр тиирдэр кэскиллээх дьаһаллары, тэрөөһүннэри толкуйдаан олоххо киллэрэр ытык иэстээхпит. Ол буолуо этэ суруйааччыга махталбыт, ытыктабылбыт бэлиэтэ. Кини сүүрбөччэлээх сааһыгар “Мин аатым” дээн хоһоонугар манньа тыллары эппит:

*“Мин алуурҕа,
Илтиһаахтара суоҕа
Сахам сиригэр күөх үрээтэрэ,
тыалара,
Күн сирэ кубулуйбакка
Уруккутунан хаалыаҕа,
Үөһүнэһи үрүт, тыалыра,
Мин аҕааһыам суоҕа
Мин тустунан дьон дьүрүгэр –
Мин оһуулар кыһалла хаалыаҕа
Мин аатым күн сүрүгэр...”*

Билигин бу строкалар кэрэһини курдук иһиллэллэр. Бэйэтэ, прозаик Василий Яковлев олохун, сырдык, өрүү-өлбөдүбүт үтүө аатын айымныыларга хаалларбыта.

Сынныаланна

Икки ийэ

Түмүгэ.

Биирдэ үлэттэн кэлбитэ, куоската сүтэрбит оёотун оннугар, хантан эрэ ыт оёотун булан адалан, кууспутунан утуя сытара. Хаража аһылла илик ыт оёото ийэтин эмиийин көрдөөн ыйылыыра. Оо, ону көрөн олус да уйадыыбыта, куоскатын наһаа да аһымыыта. Онноорор куоска өстөөбүн оёотугар ийэтин солбуйбут. "Соётох оёотун ыт тулпутун умна охсон, бырастыы гыннаба дуу?"-диэн Натааһа олус сөхпүтэ. Уонна куоскатыгар муннука сытар сириг оһорон, бадыыс-таспытынан барбыта.

Ыт оёото сыһаа улаатан, сүүрэрэ-көтөрө элбээбитэ. Оёо диэн-оёо, ийэ диэн-ийэ. Кыылга даһаны, киһиэхэ курдук күүстээх нарын турук баар буолар эбит.

Калин Натааһа арыыда уоскуйан баран, куоракка кирибитэ. Оёо дьылларын кэрийэн, оёотун сураһар идэлэммитэ. Арай биир сиргэ онно үлэтиир ньээнкени көрсүбүтүгэр: "Егорова Айыныны сана төрөппүттэрэ кэлэн ылбытара."-диэн аахайбатахты хардарбыта. Натааһа оёотун букатыннаахты сүтэрбитин истэн, харахтара ууланан барбытара. Аан хайааһынан ону көрөн турбут кыра кыыс сүүрэн кэлэн: "Ийэ, ийэ, мин бу баарбын дии",-дии-дии кылап-халап көрбүтэ. Натааһа оёотун санаан, уйадыан, кыһыктуулан ылбыта. Өйдөөн көрбүтэ, барахсан, үһэ уоһун хайааһынан тиистэрэ килээн көстө сылдьаллара, хансыа сангалаах оёо эбит. "Ии, оёом сыһаа, аһыныгас ээ. Чэ, чэ, бар Зая, хоскор бар",-диэн ньээнкэ оёону үүрэ сатаабыта. Кыыс Натааһа түөһүгэр хам сыстан, ньылбэгэр көгөхтөрөн олорбута. "Ийэм миигин ыла кэлбит! Мин ийэбин кытта барсабын",-дии-дии кууспутугар, хайа киһи сүрбэ ууллубат буолуодай?

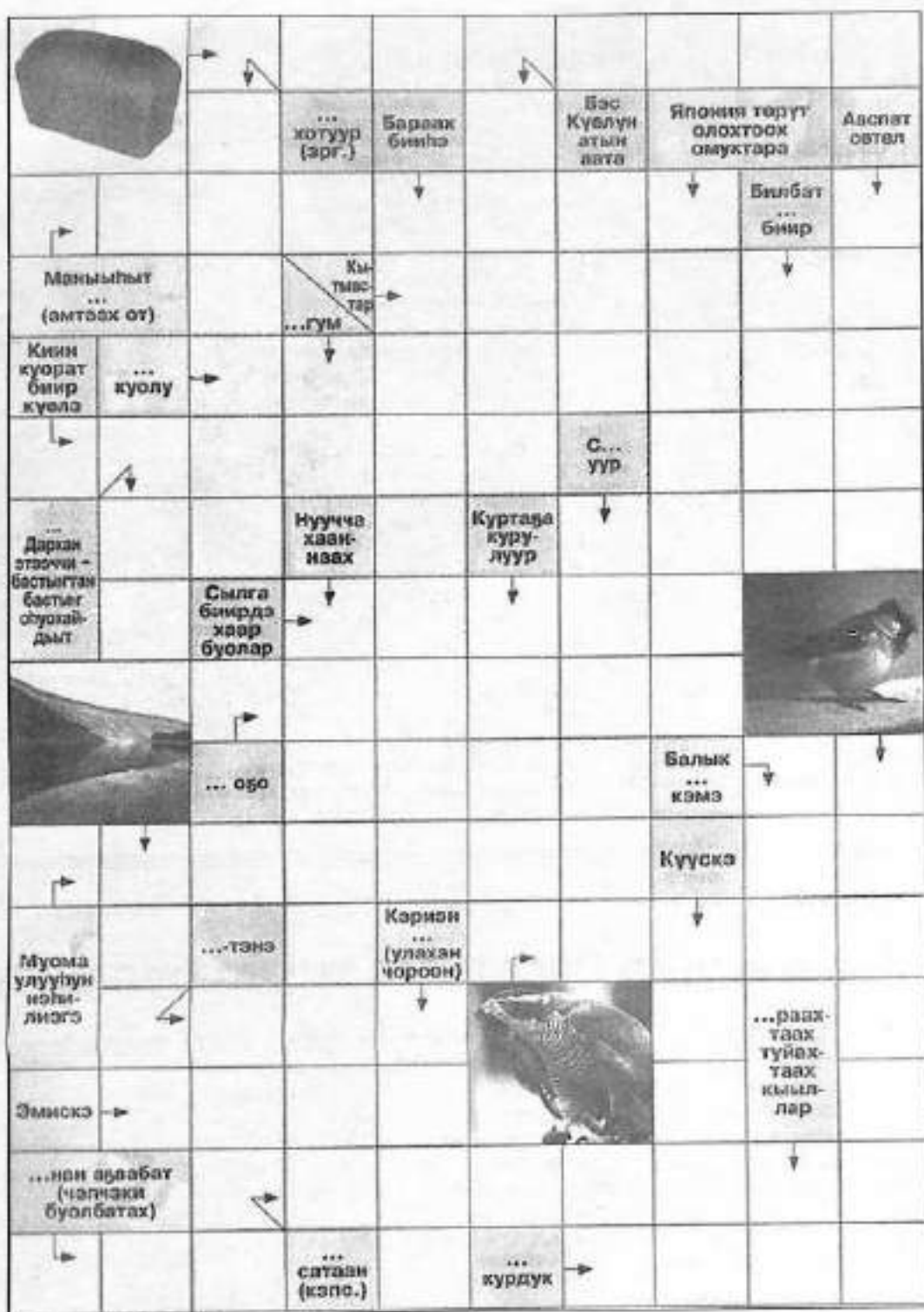
-Зая эрдэйдээйи төрөөбүттэн итэбэстээбин иһин ийэтэ төрүүр дьыһаа хаалларан барбыт. Ким маннык оёону ылаадай? Көрүүй бу, уоһун, тийһин. Сүүһүн ортоугар аны бу улахан бабайы мэнгээх. Бу-тангара бэлиэтэ",-диэн унаарытан баран, ньээнкэ кириэс охсунан салсымыта.

Сүүрбэ сыл ааста... Эттэххэ

дөбөҥ, сүүрбэ сыл диэн. Натааһа оёотун онтон-мантан ыйыталаһан, булбатаа. Кимнээх кини инбэлиит оёотун оччо дөбөҥнүк кэлэн ылбыттарын эппэтэхтэрэ, улахан кистэпэн диэбиттэрэ. Ол тухары ийэ киһи барахсан хас сарсыарда аайы оёотун санаабытынан уһуктар. "Оёом сыһаа, үчүгэй ыалга эрэ түбэспит буоллун. Баар ыарыытын эмтэтиэхтэрэ. Мин син-биир кыайан эмтэппэт буоллабым",-диэн бэйэтин уоскутунар.

Кини бу ааспыт олохтун аралдыта, санаатын көтөҕө сылдьар иитэ ылбыт кыыс оһордох. Ол — Зая. Зая барахсан Натааһаны ийэ онгостон сылдьар. Кини баар буолан Натааһа олоххо тардыһыта улаатан, дьон тэмгинэн ыал буолан олорор. Кыһа улаатыытыгар соҕуруу куоракка баран уоһун, тангаланын итэбэһин онгортон кэлбиттэрэ. Билигин ол бааһын кикэйдэн көрдөххэ эрэ билиэххэ сөп.

Бүгүн остолобуройга эмиэ улахан сыбаайба. Баар ылаатыахтара диэн Натааһа санга атыыласпыт былааччыатын суумкатыгар уктан барда. Хайык үйэ ыгырылаах ыалдыттар кэлэн, тыл этэн, ырыа ыллаан ырааппыттар. Натааһа хойутаан кэлэн, санга үлэлээн эрдэбинэ: "Биир ырыаны эйигиттэн көрдөһөллөр",-диэн бииргэ үлэтиир дьахтара сибис гыннан ааста. Натааһа үөрүйэх собуустук туттан, санга тангаланын кэтээт, бырааһынныкты оһорор дьонго табыста. Дьону билбэт буолан, сыбаайбалыы оһолору да, төрөппүттэри да көрө сатаанчыта суох. Ол үгэһинэн, дьону одуулаппакка, ыал буолан ээр эдэрдэри эбэрдэлээт, уруккуттан ылыыр ырыатын толорбутунан барда. Ыллаан ортолосон эрдэбинэ, сыбаайбалыы оһорор кыыс долгуйбут куолаһынан: "Ийэ, ийэ! Бу мин, Айынынабын...",-диэбитинэн, туран кэллэ. Уонна доһолоннуу-доһолоннуу ийэтигэр Натааһага утары хаамта. Киһини дейүтэр тыас-уус тохтуу биэрдэ. Ыгырылаах ыалдыттар туох буолбутун ситэ өйдөөбөккө да хааллылар. Натааһа кыһын көрөөт да, долгуйан, сүрбэ тохтуу сыста. Айынына куолаһа титирэстэн: "Ийэ, мин эйигин ырыабыттан

«Сканворд» тэрийээччи ИП Данилова М.А. «ТААЙ сахалыы сканворд 9» ылылынна. Хаһыат 32 нүөмэригэр тахсыбыт сканворд эппиэттэрэ. **Туруору:** Күл, үгэс, үксэ, бөһүүкэ, үөр, элэгэ, өрүөлэ, ээр, Рим, күүрээн, үүйэ, Үс, сүүр, Өкүндү, үлүк, балэх, үрэх, Эркээни, орук, эмп. **Сытыары:** барсык, үөс, үл, сүһүөх, күөл, сүрэ, сүүр, тэк, күл, сүүлүк, үнүр, Эрэнэ, сизэра, ньээм, Гэсэр, эл, эрэгийинэн, хит.

биллим. Бу ырыа кулгаахтар куруутун иһиллэр..." Уонна ытыгырын кыатаммакка, ийэтин кууһан туран сыллаа да сыллаа буолла. Ону көрөн олорбут кыыс төрөппүттэрэ Өндөрөйдөөх Дааһынка тийэн кэллилэр. Хаһан эрэ кинилэр Айынына оёо гына ылбыттар эбит уонна куоракка олохсуйбуттар. Бу соһуочу көрсүһүүтүн аймаһа турдаһтарына, аны Зая кэлэн кытыста.

- Ийэ, туох буоллугут? Бу кимий? Тоо ытыгырий?

Натааһа үөрүүтүтэн тугу да кыайан хардарбата. Сүтэрбитин булан, хараһын кыһыттан араарбат. Хайдах эрэ тулата барыта түүл курдук итэбэйбэт. Ол дьоллоох түгэни Дааһынка умыйыктанан, ыһан кэбистэ: "Натааһа, оёотун ыт, бу мин оёом, кыратыттан мин эмийдээбитим",- дии-дии тардыаласта. Өндөрөй кэлэн ороосто. Онтон аны, Дааһынка Зая

сирэйин-хараһын одууласта. Төрөппүт кыһын билэн айманна.

- Өндөрөй, бу турар кыыс биһиги оёобут! Оёобун көрөөт да биллим. Сүүһүгэр бу курдук улахан мэнгээх этэ. Натааһа, эт эрэ, бу оёо-эн оёон буолбатах диэн!

Сыбаайба дьонно ол сыананы көрө олорон, бары ах баран хааллылар. Таада уһун-киэҥ айдаан буолары гыммытын сэрэйэн, улахан тыастаах ырыаны холбоон кэбистэ. Дьон "һуу-һаа" буолан, сэргэхсийэ түстэ.

Сыбаайбалааччылар уонна Натааһа Заятын кытта түгэх хоско "быһаарса" диэн бардылар. Өндөрөй Дааһынкалыын кэннилэриттэн батыстылар. Кыараһас хоско кириэн бары сангата суох сирэй-сирэйдэрин көрсөн, уолуйбут дьон курдук, тылларыттан матан олордулар. Бастаан Өндөрөй эр киһи быһыытынан, урукку олох-

торугар туох буолбутун оһолорго сийилии быһаара сатаата. Дааһынка улахан буруйун иһин, кыһын иннигэр сөһүргэстээн туран, бырастыы гынаныгар көрдөстө-ааттаста. Зая кинини истиэн да баарбата. "Мин ийэм-кини",-диэн Натааһаны илииттэн имэрийэ оһордо. Айынына эмиэ ийэтин диэки буолла. Иккиэн Натааһаны икки өттүттэн кууһан олордулар. Онтон арай Айынына: "Дария, мин эйиэхэ махтанабын. Ийэм курдук эмиий үүтүнэн эмсэхтэтэн, кырабыттан буюбайдээбиккэр. Эһиги буруйгун буолбатах. Зая биһикки иккиэн иккилии кылээх, дьоллоох оһолор эбиһиппиг!" Ити тыл кэнниттэн бары уоскуйан, өйдөспүт курдук буолдулар. Уруу бырааһынныга салгыы ытыллан, "Дьоллоох буолун!"-диэн Натааһа ырыатынан доһуолланан, уруйданан-айхалланан барда.

Римма Кораккина - Хотууна

Кэриэстэбил

Киһи сүрэхтинэн ылыммат...

Сүрэхпитигэр, дууһабытыгар саамай чугас киһибит, ийэбит, бу орто дойдуттан барбыта 40 хонугун туолла, дууһа тулаайах-сыйар, бал, дьэз иһэ иһийбиксэ дылы. Бу дойдуга букайынаахтык калбит дьан суох эрэри, ону киһи сүрэхтинэн ылыммат.

Ийэбит Белолобская Матрена Романовна быйыл 89 сааһын туолуохтаах этэ, кинини тунгоччу кырдыбыт эмээксин диир сааммата, көпсирэ, күлэрэ-салара эдэрдии эрчимнээбэ, санаата олох күүстээбэ. Бизинсийбэ тахсыар дээр Чурапчытаагы киин балыһага асчытынан үлэлээбитэ. Үлэлэрэ олус ыраахан этэ. Сарсыарда 5 чааска туран, куукуну оһоһун оттон, сүүстэн тахса киһиэхэ ас астыыр манан дьыала буолбатаба биллэр.

Дьоммут оҕолоро улаатан, үөрэхтэнэн, үлэбит, ыал буоланнар, улуу-субуу сиэннэри бэлэхтээн, толору дьоллоох эбэ, эһэ буолбуттара. Хас бириддэ сиэннэрэ кинилэр сылаас сыһыаннарын, истинг тапталларын толору бил-

битэ, ийэбит миннигэс аһын то-то-хана аһаан улаппыта. Күндү дьоммут ис сүрэхтэриттэн кыһанан, олус истинник көрөллөрө-истэллэрэ биһиэхэ, кыргыттарыгар, туохха да көмнэмизт улахан көмө этэ. Чугас аймахтар-быт, ыкса ыалларбыт билигин даҕаны кинилэри олус истинник саныыллар, ийэлээх аҕабыт болгомто уурбатах, көмөлөспөтөх дьонно суоһун кэриэстэ. Төрөппүт-тэрбит аймахтарытыгар улахан-нык убаастанар кырдыаҕастар этэ, бары кинилэртэн суба-ама ылал-лара, алгыстаах тылларын иҥэрин-нэллэрэ. Ийэбит аһын олох хойук-ка дээр бэйэтэ астыра, оннук түгэн-гэ олус сэргэхсийэн кэлэрэ, ис-иһиттэн үөрэрэ.

Аҕабыт Борис Ксенофонтович үс сыллааҕыта суох буолбута... Ийэбит 60 сыл биһигэ оһорон кэлбит оһоһун аргыһын олус суох-таабыта, мунчаарбыта, 60 сыл дьан эттэхэ дөбөн. Аҕабыт ийэ-битин нанаа да күүскэ таптаан ойох ылбыт этэ. Ону туоһулуур кыракий блокнот оҕото баар.

Онно бастагы билсибит күннэ-риттэн сабалаан, көргөн ылан, бастагы кыыстарын оҕолонуох-тарыгар дээр күн аайы таптал хатыламмат тыллара суружа ти-һиллибиттэр. Аҕабыт олус чараас, сылаас дууһалааҕа, арамаантыка сыстыбыт киһитэ дьан киһи этэ. Оччолоро, 1963 сыллаахха, бас-тагы кыыс оҕотун бэлэхтэбитигэр махтанан, ийэбитин тэтэркэй сардаана сибэккиларинэн суу-лаан, бүтүннү бүрүйэн, акушер-ка нуучча кыһын олус соһуппут, сөкөрбүт этэ.

Олох ыраахана, эриирэ-мус-куура ханна барыай, кими, хаһан, ханна таарыйыан билбит суох. Сут-кураан, аҕата суох улаппыт оҕо саас, эрин доруобуйата мөл-төбө, улуу-субуу түөрт кыра оҕо, асчыт ыраахан үлэтэ, онтон аны, элэрээссийэтэ табыллы банка-рытан хаалбыт эбэбит бараксан. Онно барытыгар ийэбит төһөлөөк сырата-сылбата бараммытын сэ-рэйэн эрэ көрүөхсө сөп.

Биһиги төрөппүт-тэрбитигэр оҕо эрдэхпиттэн күүс-көмө дьонно этибит. Соҕотох уоллара Ксенофонт эдэр сааһыгар соһуч-чу суох буолан, дьоммут барах-

саптар улахан охсууну ылбытара. Убайыт ситэ оһорботох оһоһун оҕолоро, сиэннэрэ салгыыллар.

Биһиги, номнуо алта уончабы-тыгар сылдыар кыргытара, сар-сыарда аайы ийэбит күөрчэбин ыттыар тыаһыттан уһуктарбыт. Ийэбит дууһатынан эдэр буолан, биһиги соһуммутун барытын ин-тэриэһиргээн истэрэ, сиэннэ-рин, хос сиэннэрин ситиһиилэ-рин дьонго киэн тутта көпсирэ, дьуөгүлэритин ааттыы билэрэ.

Улаханнык ыарыйдар даҕаны, бэйэтэ эдэр сылдыан хотунун, оронго сытар киһини, суурбат-тан тахса сыл көрбүт, бүүбэй-дээбит буолан, олох сытыам эрэ суоҕа, оҕолорбун эрэйдээбэтэх киһи дьан баҕа санаалааҕа. Үтө киһи баҕа санаатын толорбу-та, ийэбит биһи да күн ыһыктан сыппатаҕа, биһиги бары аттыгар баарбытынан олус дьоллоһорго уонна астынара.

Сайынын даачаҕа, кыһынын таас дьыба кыстаан, куоракка уолсайа отучча сыл оһорбуттара. Ийэбит сахалыы олус хомойо-дук уустаан-ураннаан сангарара, умнуллубут тыллара киниттэн истэрит уонна сурунан иһэрит.

Биһиэхэ күндү дьоммут үтө сү-бэһиттэрбит, дурда-хаха буопар дьоммут этэ. Олохпут тухары мунура суох тапталбытын, истинг махталбытын этэбит. Орто туруу дойдуттан атын олох, кырдык, баар буоллабына, иккиэн дьол-лохтук оһорун. Олус таптыыбыт, аҕабыт күндү дьоммутун.

Тапталлаах Ийэбит оҕолорун, күн көмүс киэннэрин, хос сиэннэ-рин тапталларын билэн, кинилэр сылаас сыһыаннарыгар сууланан, наһаачы уоскуйан, нус-хас, сым-наҕастык бу Орто Дойду оһоһун түмүктэтэ...

Кыргыттара Любовь, Надежда, Вера, мэдиссиинэ батэрээннэрэ, АБ туйгуннара.

Аһымал санаа

Чурапчылар Сарыалга тирэх буолуобун!

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Ыары-дьан хаһан баҕарар киһи үөйбэтэх өт-түнэн ааһыан кэлэр... Бу аһыйах хонуктааҕыта, култуура эйгэтин биһи чабылхай ыччата, элбэх киһиэхэ доҕор-атас, талааннаах режиссер, маассабай ооннуулары тэрийээччи, ырыаһыт, тойуксут Сарыал Сивцев эмискэ ыраахан ыа-рыыга ылларан көмөбө наадыбытын туһунан информация тилиһэ көттө.

Быраастар "Синовиальная саркома плеча" дьан олус сэдэх, ыарыхан диагноһу туруораннар суһал-лык Кореяҕа "Bucheon St. Marys Hospital" клиника-ҕа эмтэнэриттэр ыһырдылар. Ол онно барытыгар 2 мөлүйүөн 500 тыһынча суума хомуллуон наада.

Күндү улуустук олохтоохторо, Сахабыт сири-амарах санаалаах дьонно-сэргэтэ, биһи дойду-лаахтарбыт бука бары биһи сомоҕо буоламмыт Сарыалга көмөлөһүөбүн.

Көмө харчыны ыттар реквизит дааннайа:

Тутааччы: Сивцева Ольга Николаевна
Мобильнай баан: 89142896518
Счетун нүмэрэ: 40817810176000515216

Тутааччы баан: ЯКУТСКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ №8603
ПАО СБЕРБАНК

БИК: 049805609
Корр. счѣта: 30101810400000000609
ИНН: 7707083893
КПП: 143502001
ОКПО: 09287658
ОГРН: 1027700132195
SWIFT-код: SABRRU66 /
Тутааччы баан:
АКБ "АЛМАЗЕРГИЗБАНК" АО
Баан корр. счѣта:
301018103000000000770
БИК:
049805770
Тутааччы:
Сивцева Ольга Николаевна
Счет получателя:
408178101702080005676
ИНН банка:
1435138944
КПП банка:
143501001.

Одьулуун нэһилиэгин олохтооҕо, Үлэ бэтэ-рээнэ, өр сылларга соһуоска, профтехучилищеҕа механизаторунан үлэлээбит, тапталлаах көргөн, элбэх оҕо, сиэннэр амарах аҕалара, сайаҕас эһэ-лэрэ

ГОГОЛЕВ Федор Тарасович

уһун ыраахан ыарыһтан олохтон туораабытынан көргөнігэр Евдокия Афанасьевнаҕа, оҕолоругар, сиэннэригэр, биһигэ төрөбүттэригэр, бары ай-махтарыгар, доҕотторугар дьирин културбаммытын тиэрдэбит.

Одьулуун нэһилиэгин дьаһалтата, батэрээннэр Сэбиэттэра.

Киһи уонна сокуон

Чурапчы прокуратурата кэккэ итэҕэстэри туоратарыгар модьуйар

Чурапчы прокуратурата бу дьыл атырдык ыйын 4 кү-нүгэр "Чурапчы нэһилиэгэ" Тыа сири-түөлбэтин дьаһал-татыгар, чуолаан баһылык Владимир Дмитриевич Сивцев аатыгар, дьон-сэргэ оһоһор улахан хоромньуну таһаарар итэҕэстэри туоратарга анаан модьуйар суругу түһэрдэ.

Бэрэбэрэ түмүгүнэн, "Чурапчы нэһилиэгэ" Тыа сири-түөлбэтин дьаһалтата бэйэтин территориятын иһигэр ууну-хаары ытыы эбээһинэстэрин толорбото, ону ааһан ууну ытар былаанын схемата төрүкү суоҕа, биһигэтиллибитэҕэ быһаарылынна. Ууну ытыы үлэлэрэ ытыллы баттара, ол иһигэр олохтоохтортон "тиэргэннэригэр, оһуруоттарыгар уу киһиэн улахан хоромньуну онорбутун" туһунан сайа-былыанналары көрөн үлэлэспэттэрэ билиннэ. Нэһилиэк дьаһалтата болгомтотун ууран кэмигэр ууну ытыы үлэтин ыпплатабын түмүгэр, мустубут уу ыаллар тиэргэннэригэр итини сэргэ олохтоохтор күнүэтэ хаамар, сылдыар уулус-саларын кытылларынан туолан ууга барыыга тириэртэ.

Чурапчы улуһун Прокуратурата.

КУТУРБАН

Ытыктыыр, таптыыр мааны дьуөгэбит, биһигэ үөрэммит доҕорбүт, Бэтэрээн учуутал, Дьокуускай куорат олохтооҕо

ПЛАТОНОВА (ПУДОВА) Акулина Николаевна атырдык ыйын 18 күнүгэр күн сириттэн барбыты-нан көргөнігэр Гавриил Егоровичка, балтыгар Анна Николаевнаҕа, быраатыгар Иван Николаевичка, уо-лалттарыгар, сиэннэригэр, бары чугас аймахтарыгар дьирин културбаммытын тиэрдэбит. Күндү киһибит, Линабыт, быдан дьылларга быраһаай.

Сылан орто оһуолатын 1966 с. бүтэрбит доҕотторо.

"САНА ОЛОХ"
хаһыат

Кыһылбай
хототтор
ГОРЮХОВА
Людмила
Владимировна

Төрөппүтүгэр СӨ Бырабытыатын кыһыт, Сана Ороһуу-булукутун "Саһа-ччэ" Судаарыстыбаннай автономнай тэриэстэ.
Тыһаарыыһа: СӨ "Саһа-ччэ" ТАУ
Тыһаарыыһа ааһарыһа: 677000, Дьокуускай к., Ороһуу-булукут уул. 31, 124-каб. т.л. (факс) (411) 2-34-39-17 e-mail: sakhachche@mail.ru. Россиядаҕи Федерация Россиядаҕи СӨ сэмтэтигэр 2020 с. бос ыйын 3 күнүгэр регистрацияламмыт нүмэрэ-ПН №1514-00559.

Эрэдэҕэһэ ааһарыһа: 678670,
Чурапчы аһ.,
П.П.Понкина, 26 а.
Телефоннэрибиз:
эрэдэҕэһэ — 41-332,
отделлар — 41-265.
E-mail: sakhachche@mail.ru,
сайт: sakhachche.ru,
telegram: @sakhachche

Аһтар суругар эһиһэр сана, разовити, поощренигэр кыһыт сон түбүгүр буолбато. Суруга иһэһэр-чаччыгар наһаа аһаҕас ыһаарыһа иһаарыһа буолуот суру.

Индекс: ПН964. Баччаҕа сэмтэ № 33 (12012). Көмөһө 2 б.л. Аһааһа 810. Хаһыат сэмтэ 26 доһ. Хаһыат индекска биһигэ баччаҕаҕа таһар.

Хаһыат 21.08.2025 с. баччаҕа баччаҕа, 22.08.2025 с. таһааста. Дьокуускай к. Висоһакай переулук, 20 №-дөх аһааһа, "Ю.А. Гагарин аһааһа" Дьокуускайдаҕи ороһуу-булукуттары типография" АЗС баччаҕаҕа.

@SANAOLON